

Joan Sales

Visat núm. 3
(abril 2007)

Ambiciosa i polèmica són dos adjectius que escauen bé a la novel·la de Joan Sales *Incerta glòria*, publicada per primera vegada el 1956, després de guanyar el Premi Joanot Martorell l'any anterior. És una obra que pretén mostrar la guerra d'Espanya en tota la seva complexitat moral, evitant visions maniquees o dogmàtiques, i ho vol fer des d'una visió nacionalista catalana i, per tant, republicana.

Però, a la vegada, incòmodament catòlica, la qual cosa permet a l'autor denunciar amb igual virulència tant els feixistes com els anarquistes i sostenir una fonamentada crítica a les ideologies en pro de la reconciliació col·lectiva. La novel·la està escrita amb un estil vigorós que s'omple de «fantasmes metafísics», com dirà Joan Fuster, i proposa una visió global de l'aventura humana. Deu el seu títol a un vers de Shakespeare extret del final de la tercera escena del primer acte de *The Two Gentlemen of Verona*, «the uncertain glory of an April day», elegit naturalment en record d'un intens dia de primavera, el 14 de abril de 1931, símbol de totes les il·lusions d'una generació. Però, a més, el vers apareix dins una bella estrofa que, alhora, resumeix i avança moltes de les coses que Sales desenvoluparà en el llibre: «O, how this spring of love ressembleth / The uncertain glory of an April day, / Which now shows all the beauty of the sun, / And by and by a cloud takes all away!».

Amb la sobrietat d'un Vercors i el mateix cristianisme torturat de Nikos Kazantzakis (del qual va traduir *El Crist de nou crucificat*), Joan Sales dóna, amb *Incerta glòria*, un testimoni històric excepcional dotat d'un enorme potencial simbòlic. La novel·la explica la història de quatre personatges en relats gairebé autònoms: el d'un burgès anarquista, de personalitat complexa, idealista i egoista, del qual podem llegir el dietari epistolar des del front d'Aragó. Les cartes que la seva dona envia a l'excèntric Juli Soleràs des de la rereguarda. I, finalment, el doble relat autobiogràfic d'un soldat de les files republicanes convertit, vint anys després, en un capellà heterodox de la diòcesi de Barcelona. Però Sales construeix la seva gran novel·la entorn de la figura d'un personatge enigmàtic, excèntric i original anomenat Juli Soleràs. Les seves inicials coincideixen amb les de l'autor del llibre, J. S., i també amb les de Julien Sorel, el cèlebre protagonista de *Le Rouge et le Noir* de Stendhal. Soleràs no és mai, en realitat, el personatge principal de la novel·la, sinó que n'és l'antiheroi, una veritable contrafigura. Instal·lat en el dubte permanent, s'interessa per les perversions sexuals i diu estirabots per sorprendre els companys. Sent un especial gust pel fracàs i per portar la contradicció a tothom, assedegat de glòria i mogut només per la seva particular recerca de l'absolut. Meitat filòsof, meitat cínic, lluita contra ell mateix i cita constantment Baudelaire, Nietzsche, Schopenhauer, Kierkegaard i Sartre. Vital i contradictori, excèntric, viatger infatigable, és un home que sent l'absurd i la preocupació pel no-res l'omple, sempre obsedit però per «l'obscè i el macabre». És un personatge al·lucinat a la recerca d'un destí absolut, del qual ni ell mateix no sembla conèixer el significat i que deambula solitàriament al llarg de la novel·la en un

decorat carregat d'intensitat simbòlica, el front d'Aragó. De cop, desapareix sense explicació fins que abandona la trinxera republicana per passar-se a la dels seus adversaris. Al final de la novel·la, se sabrà aquest fet, però en adonar-se'n de la victòria dels franquistes tornarà a passar-se al bàndol republicà, on l'hauran mort. Soleràs és l'únic personatge de la novel·la que mor jove, i només podia morir com a perdedor, potser perquè l'única glòria sembla ser el temps de la joventut. El seu dramàtic final, en renunciar a tornar-se un vencedor, ajuda a entendre la seva caiguda i redempció, la gran lliçó de Soleràs, que serà justament acceptar la derrota i el fracàs com a components essencials de la vida humana.

Sales construeix una mena de novel·la riu excessiva, un *roman-fleuve* que s'expandeix per tots costats, amb un raig textual desbordant, una obra llarga, fluïda, lenta, però alhora rapidíssima i intensa com el curs de l'aigua d'un riu enorme, potent i segur. En aquest sentit, la quantitat és precisament una de les qualitats de la novel·la de Sales en la mesura que aquest aspecte li permet donar espai a la dimensió del temps. L'ambició d'englobar el temps, la durada històrica, li permet incorporar la postguerra en el flux narratiu. *Incerta glòria*, és, per dir-ho seguint Mikhaïl Bakhtin, una novel·la polifònica, que conjuga una multiplicitat de veus narratives dins d'un realisme deliberat, amb un gran potencial simbòlic. Sales concep la novel·la com un joc dialèctic, fet de contradiccions i de canvis de perspectives, amb la voluntat d'exorcitzar i de conjurar els seus propis fantasmes i elaborar un gran fris històric caracteritzat pels constants meandres narratius, per les interrupcions i les digressions, per les anècdotes i els diferents fils temàtics que s'hi van desenvolupant. La polifonia i la varietat de punts de vista donen un quadre totalitzador, que ofereix una visió plural i versemblant d'un relat que creixerà a mesura que passi el temps en paral·lel a la biografia del seu creador. La presència de personatges en conflicte constant permet arribar a les dimensions ètiques o morals de les seves consciències i, sobretot, fa que el lector reconstrueixi mentalment els missatges centrals de la novel·la. Sales utilitza formes narratives tradicionals i narradors diferents per evitar la monotonia que donaria un sol punt de vista. Sales és un autor compromès amb la seva obra i el valor del seu compromís s'ha de mesurar a la vista del risc assumit. Per aquest motiu, rebutja la novel·la exemplar o de tesi: perquè Sales sabia perfectament que la qualitat estètica d'una novel·la deixa de ser percebuda com a tal quan és llegida com un sermó.

Quan acaba la guerra, els personatges d'*Incerta glòria* sembla que despertin d'un estrany somni. Han deixat de ser joves. Sense caure en maniqueïsmes, amb greu i profunda solemnitat, dotades d'una suprema lucidesa, les pàgines d'*Incerta glòria* són un humaníssim monòleg espiritual que converteixen aquesta novel·la en una veritable lliçó de tolerància vital i literària.